

RR 1402

MITHRIDATES.

DE DIFFE

RENTIIS LINGVA

RVM TVM VETERVM

tum quæ hodie apud diuersas nationes in toto orbe terrarū in usu sunt,

CONRADI GESNERI

Tigurini Obser-
uationes.

ANNŌ

M. D. LV.

TIGVRI EXCVDEBAT
FROSCHOVERVS.

1

CONRADI GESNERI
DE DIFFERENTIIS LIN
guarum Obseruationes, & pri-
mum in genere.

LINGVARVM CON-
fufionis caufa atq; hiftoria in
facris libris tradita, non eft
quod hic à nobis reperatur.
Quemadmodum autem ma-
gna infelicitatis humanę pars
fuit fermonis confufio: ita noftris temporibus
donum uerè diuinum & præclarę felicitatis lo-
co iudicare debemus, totum ferè orbem terra-
rum tribus illis in cruce confecratis linguis,
quas paffim homines ftudiofi exercent, de-
nuò coniungi: atq; harum cognitione non ea
modo quæ ad hominum commercia, quęq; ad
fapientiam humanam pertinent, fed pietatem et
Deum innotefcere. Quis enim nescit per uniuer-
fam Europam Latinæ ac Gręcæ linguarũ uſum
eſſe: Hebraicæ uerò, ſiue potius Arabicę, in Afri-
ca Aſiaq; totis ferè, Gręcę etiam in parte earun-
dem? Europa ſanè tanto cæteris exiſtimanda
eſt felicior, quòd cum alibi ſapientię ſtudioſi ſin-
gulas tantum linguas addiſcant, in ipſa tres illæ
quas dixi excolantur. Quamobrem etiam cru-
cifixi Domini noſtri Ieſu Chriſti Euangelium

in Europa nostris temporibus primū, unā cum linguis illis renascentibus renouari cœpit, & inde per easdem linguas tum libris tum uiua uoce, in reliquas quoq; nationes breui (ut speramus) dispergetur: ita ut Christo per uniuersum mundum prædicato (quod magna celeritate, nostra memoria, per omnem propè Europam iam factum uidemus) extremum huius mundi diem & secundum Domini nostri aduentum instare ac imminere iudicandum sit.

Multarum quidem linguarum homines in unū etiam Troianum bellum confluxisse prodit Homerus Iliad. quarto: 437

Ὅν γὰρ πάντων ἦεν ὁμῶς θρόνον, οὐδ' ἴα γῆρυς:

Ἀλλὰ γλώσσ' ἐμέμικτο, πολὺν κλητοῖ (ex multis locis conuocati) δ' ἔσαν αἰσθητοῖς.

Linguae
quor.

Euphorus & alij multi historicorum, gentes & linguas septuaginta quinque esse dicunt, inde nimirum impulsī quod Moses scripsit: Animæ ex Iacob in uniuersum erāt septuaginta quinque, quæ in Aegyptum descenderunt. Et sanè uidentur reuera dialecti (linguæ potius) communes duæ & septuaginta, ut in nostrorum etiam monumentis proditum reperitur. Reliquæ uerò multæ sub unum genus commune, quod duas aut tres pluresue dialectos contineat, referendæ sunt. Est autem dialectus dictio peculiarem aliquis loci notam seu characterem præ se ferens: uel dictio quæ propriam communemue gentis characterē ostendit. Græci quidē dialecto-
rum

Dialectus.

rum suę linguę differētijs quinq; annotant, Atticam, Ionicam, Doricā, Aeolicam, & quintam communem. Porro uoces barbaras (quę scilicet à Græcis usurpantur) cum sint incomprehensibiles, non etiam dialectos, sed glossas uocari Glossa. aiunt, Clemens Alexandrinus libro 1. Stromatēon. Nos dialectum aliās simpliciter sermonem siue orationem articulatam significare obseruauimus, uel ipsum in pluribus uerbis colloquium: aliās (apud grammatikos præsertim) linguę alicuius siue in singulis siue in pluribus uerbis proprietatem, qua à cōmuni uel reliquis similibus aut cognatis differt. Galenus glossas Hippocratis, id est prisca & obsoleta in eius libris uocabula, proprio libro interpretatus est.

Colchorum urbs Dioscurias, nunc deserta, quondā adeo clara fuit, ut Timosthenes in eam CCC nationes, quę dissimilibus linguis uterētur, descendere prodiderit. Et postea à nostris centum triginta interpretibus negotia ibi gesta, Plinius 6. 5.

Mithridatem Ponti regem solum mortalium uiginti duabus linguis locutum certum est, nec de subiectis gentibus ullum hominē per interpretem appellatum ab eo annis quinquaginta sex quibus regnauit, Idem.

Iambolus quidam mercator, cum conseruo captus ab Aethiopibus maritimis, nauim ingredi iussus est, et uersus meridiem nauigādo pergere donec ad insulam quandam Felicem

arbitrio hominū imposita, ut syncategorematum omnium, & uerborū magna ex parte. Nominum uerò illa quoq;, siue simplicia & deriuata, siue composita, quæ etymologiam aliquam & significationem, ad ostendendum aliquam rebus insitam uim aut naturam continent, non immeritò aliquis naturalia dixerit.

Plato etiam dijs dialectum quandam attribuit, coniectura ex somnijs & oraculis facta: & insuper ex dæmoniacis, ut qui non sua, sed dæmonum inhabitantium dialecto loquantur.

Quin & brutorum suam esse dialectum censet, quam eiusdem generis animantes intelligant.

Nam cum elephas in cœnum illapsus clamaret, alius qui aderat hoc uiso abiit, & mox cum grege elephantum reuersus periclitantem seruauit. In Libya quoq; aiunt scorpium si hominem ut feriat contingere non possit, abire & cum pluribus reueri, atq; ita catenatim cohærentibus & demissis illis, hominē cui insidiatur ferire. Unde conijcimus, bruta non aliquo nutu obscurius, neq; aliquo corporis motu gestūue, sed sua potius dialecto, quæ uoluerint inter se significando communicare. Fertur præterea de piscibus, si quis fortè linea attractus ea rupta euaferit, nullū deinceps eo in loco per illum diem eiusdem generis piscem apparere, Clemens Alex. De brutorum inter se colloquio multa etiam Porphyrius tradit in libris de abstinendo ab animalis. Sed absurdum uideretur quod scri-

Dialectus
deorum.

Dialectus
brutorum.

DE LINGVIS AE.

bit Clemens de brutis in genere, tanq̄ omnia dialecto quadam inter se utantur, scorp̄i quoq̄ & pisces: quibus cum ipsa uox negata sit, multò magis etiam dialectum negatam fateamur oportet.

DE LINGVIS DIVERSIS singillatim ordine literarum.

A B A S I N O R V M lingua, uide Aethiopum lingua.

A B G A Z A R I uel Abgazelli, lege Gazari.

DE AEGYPTIACA lingua.

AEGYPTI incolæ apostolos sua dialecto loquentes audiunt Hierosolymis in die Pentecostes, & admirantur. Lingua Colchis eadem quæ Aegyptijs est, ut Eustathius scribit Dionysium Afrum enarrans. Mensium anni xij. Aegyptiaca nomina hæc reperio, quæ omnia oxytona sunt: Tybi, Mechir, Phamenoth, Pharmuthi, Pachon, Pauni, Epiphi, Mefori, Thoth, Paophi, Athyr, Chæac. Nicolaus Myrepsus Alexandrinus Antidoto 371. eadē mensium nomina explicans (dicit autem Alexandria esse) cætera quidem similia habet, pro Ianuario aut tymbæ, pro Iunio payni, pro Septembri thod, pro Octobri phaophi, pro Decembri chyac.

D E L I N G V A

ita etiam Celtarū terras olim suis Germani siue Teutones colonijs repleuerint. nam propria regulorum nomina, apud Liuium Lutarius, Drolacus, Combolomarus: apud Cæsarem Li-
taucius, & Ambactorum uox pro clientibus, Germanicam etymologiam habent. De Belgarum nominibus minus mirandum.

D E G A L L I C A L I N G U A recentiore.

L A T I N A E linguę propagines, sed tēpore et uulgi imperitia ualde corruptę, sunt tres hodie uulgares linguę, Italica, Hispanica & Gallica: prima minus, secunda magis, tertia maxime corrupta, hoc est terminationibus & literis syllabisq; mutata & distorta: & insuper uocabulis mixta alienis, ab eo nimirū tēpore, quo Gothi nō modo regna & regiones uastare, sed etiā linguas imperio suo peruertere cōeperunt. Gallica igitur plurima habet Latina, quędam Gothica siue Germanica, (nam et Franci qui cęteris imperant, à Francis Germanis descenderunt) quędam de sua & uetere Gallica lingua, ut mihi quidem uidetur. Dialectis uariat non parum. Est enim alia tersior, in parte quę priuatiuim Francia dicitur: alię crassiores, ut prouincialis, Lotharingica, Burgundica, &c. crassissima Sabaudica & circa Alpes Italię confines.

Oratio Dominica in Gallica lingua communi & tersiore.

Nōstre

Gothica
lingua.

bo lib. 7. Fr. Alunnus in fine libri quem in-
scripsit diuitias uel thesaurum linguæ Italicæ,
uoces cum aliarum linguarum Italicis affines,
tum etiam Gothicæ enumerat, quarum pleræq;
cum Germanicis nostris conueniunt: ut sunt
Angil/Angelus. hermelin/ mustela. band/uin-
culum. baner / uexillum. bāncf / scamnum. bi-
chier/poculum. clar/clarum. danza/tripudiare.
lot/semuncia, nunna/ monialis. monf / mona-
chus. scip, nauis. spyß/cibus. tascha/pera, &c.

Oratio dominica in lingua Germanica
communi, uel Heluetica.

Vatter vnser / (uel potius, Vnser Vatter / ad-
iectiua enim semper præponimus si nihil intercedat)
Der du bist inn himlen / geheiliget werde dñn
nam. zū kumme vns dñn rñch. dñn will geschä-
he wie im himel / also auch vff erden. gib vns
hütt vnser täglich Brot. vnd vergib vns vnser
schuldē / wie auch wir vergäbē vnseren schuld-
neren. vnd für vns nit inn versüchnuß. sunder
erlöß vns von dem bösen / Tinen. Huic &
Sueuica in plerisq; similis est, nisi quod pro u.
uocali longa, profert au. & pro i. longo (quod
nos duplicatum scripsimus ij. aliqui y. scribūt)
enunciat ei. & pro diphthongo ei, habet aliquā-
do ai. pro ū uerò eu. pro a. in uerborum infini-
tiuis ponit &. in quibusdam contra. Verba quæ-
dam plenius effert, ubi nos consonante aliqua
uel syllaba abiecta syncopen facimus cum alibi
cum

tum in plurali numero : & in iisdem ubi Heluetij d, uel t. addunt ipsi omittunt. Verbum habeo aliter formant. Aphæreses quasdam faciunt, ubi nos plenè proferimus . & pauca quædam uocabula prorsus à nobis diuersa habēt, cum alia, tum rerum præsertim substantiua, ut animalium quorundam, stirpium, &c. in quibus & aliæ linguæ utcunq; affines multum differre solent.

Vulgus etiam nostrum sæpe ch. profert, ubi alij pleriq; omnes f. ab initio præsertim dictionum, ut chranck/pro franck: chrut/pro frut. scribendo tamen, ut & alia quædã linguæ nostræ uitæ emendamus, ut in omnibus linguis fieri solet. Commune est Germanis articulorum quorundam aliquando finales tantum literas uel initiales proferre, ut shansen/shuß/dfrow/immhuß: ubi scribimus, des hansen/das huß/die frow/in dem huß. In præteritis quæ ge augmento præposito fiunt, nostri sæpius uel e. uocalem tantum, uel augmentum totum omittunt, gessen/gangen/pro geessen/gegangen. Solemus etiam gg. scribere & proferre, ubi alij cf. ut mugg / pro muck. egg / pro ecf. & uulgus mir / pro wir. item ch. ubi alij qu. chchsilber/ pro quechsilber.

Heluetica, & partim etiam Rauracis Sequanis Belgisq; usitata.

Sueuis et alijs quibusdam Germanis usitata.

Mul.

Mawl.

D E R H A E T I C A A L P I N A
lingua.

P A R S Rhætorum, qui Alpes inter Hel-
uetiam & Italiam siue Galliã Cifalpinam, Hel-
uetijs cõfederati, incolunt, sermone Italico om-
nium corruptissimò utuntur, adeò ut ante no-
stram memoriam nihil in literas hoc sermone
scriptum referretur, sed Latinè tantum, & nõ ita
pridem Germanicè. Primus nostro sæculo uir
doctrina et pietate clarus Iacobus Bifrons Rhe-
tus hanc linguam scriptis illustrare & publicare
incœpit, qui catechismum etiam sacrosanctæ re-
ligionis nostræ è Germanico in hunc sermonẽ
conuertit, excusum Pusclauij anno salutis 1552.

Oratio Dominica in uernaculo Rhætorum ser-
mone, quem ipsi uulgò Romanum appel-
lant, (ut & suum Sabaudi,) nostri
Churweltsch.

Bab nos, quel tũ ist in cshil, santifichio saia ilg
tes num.

Ilg tes ariginam uigna ter nus.

La thia uoeglia d' uainta in terra, sco la fo in
cshil.

Do a nus nos paun houtz & in münchia di.

Parduna à nus nos dbits, sco nus fain à nos dbi-
raduors.

Nun ens mener in mel aprouamaint, dimper-
semaing spendra nus da tuots mels. Amen.

¶ Rhæti non à Romanis, ut uulgò putant, sed

à Thufcis originem traxère. Hos Liuius nihil scribit ex antiquo præter sonum linguæ, nec eū incorruptum retinuisse. Cæterum Rhætica lingua (ut auctor est Aegidius Tschudus) intra centum quinquaginta annos plurimū apud Rhætos interijt, Germanica indies inualefcente, ut hodie non solum Curienses, uerū & qui remotiores sunt Germanicè loquantur, qui haud longè supra æuum nostrum Italicè loquebantur: si modo corruptissima eorū lingua Italica est censa, quæ & olim tempore Liuij, & hodie usq; adeo deprauata est, ut Tusci, qui hodie sunt in Italia, eos loquentes minimè intelligant, quamuis unius sint nationis & ab una gente descenderint.

R O M A N A lingua, uide supra ī Latina.

R V G I Illyricè loquuntur.

D E R V T H E N O R V M uel Russorum incolarū lingua, lege supra in Moscouitica. Russorum uocabuli rationem Sigismundus Liber Baro explicat ab initio historię suæ Moscouiticæ. Rutheni, id est Roxani, Aen. Pius. Aliqui etiam Russanos scribunt.

D E S A B I N O R V M

Lingua uetere.

Q V I R I N A L I S mons dictus est Romæ à Iunone Sabinorum dea, quæ illi curitim, id est hastatā Iunonem uocant. Etenim hastam curim & curinam proferrunt.